

HYVÄÄ JÄLKEÄ

Jälkihuolto siirtymänä ja aikuistumisen tukena uudistuvassa palvelujärjestelmässä

Viestit jälkihuollon ajankohtaisreflektioon 21.1.2025

Tarja Vierula, sosiaalityön yliopistonlehtori
Tampereen yliopisto, Porin yksikkö

Sisältö:

1. Mitä tehtiin?
2. Miksi ja miten?
3. Toteutukset ja tulokset
4. Poliittikkasuositukset

MITÄ JA KUKA?

Tutkimushanke 9/2021-12/2023, johtajana professori Riikka Korkiamäki TaU

Rahoitus: STM (sosiaalityön tutkimuksen valtionrahoitus)

Toteuttajat: Tampereen yliopisto, Savonia AMK, SOS-Lapsikylä, Turku AMK

Keskeiset yhteistyökumppanit:

Tampere, Turku, Kuopio, Pori

Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämisyksikkö, Satakunnan lastensuojelun kehittämisyksikkö

Ehjä ry, Perhekuntoutuskeskus Lauste, Porin Sininauha

THL / YEE-hanke

alueelliset Tulevaisuuden sote-keskus- ym. uusien hyvinvointialueiden toimijat

muut paikalliset ja alueelliset jälkihuollon (monialaiset) toimijat

MITÄ JA MIKSI?

Tavoitteena tunnistaa ja ymmärtää nuorten ja ammattilaisten jälkihuoltokokemukseen vaikuttavia tekijöitä sekä toiminnan kehittämisen mahdollisuuksia

Kolme näkökulmaa: nuoret, työntekijät, palvelujärjestelmä

Arjen kokemustieto keskeistä

Tutkimustehtävä: hyvän jälkihuollon edellytysten ymmärtäminen nuorten ja työntekijöiden kokemusten ja eletyn arjen näkökulmasta jälkihuoltosiirtymän eri vaiheissa

MITEN? (Keskeiset käsitteelliset näkökulmat)

Siirtymät

Aikuistuminen osa jokaisen nuoren elämää (jälkihuolto elämäntilallinen siirtymä)

Siirtymän vaiheet jälkihuollossa: valmistautuminen, siirtyminen, ”jälkihuolto”, päättyminen

Yksilölliset polut ja ei-lineaariset siirtymät

Tunnustussuhteet

Yksilön, yhteisön ja järjestelmän näkökulmat

Vastavuoroinen tunnustaminen

Myönteinen tunnistaminen: keskiössä onnistumiset ja vahvuudet

Eletty arki

intersektionaalisuus, monimuotoisuus, monialaisuus

TOTEUTUKSET JA TULOKSET

Jälkihuoltovaihetta elävien **nuorten näkökulmasta keskeistä:**

- Merkityksellisten ihmissuhteiden pysyvyys ja jatkuvuus sijaishuollosta itsenäisempään elämään siirryttäessä.
- Sijaishuoltotausta on aina leimaava (kielteisesti tunnustava) kaikille sen kokeneille nuorille. Negatiivisista identiteettivaikutuksista irtautumiseksi myönteisesti tunnustavat ihmissuhteet tärkeitä > tunnustetuksi tulemisen kokemuksia voi rakentua niin pitkäkestoisissa ihmissuhteissa kuin yksittäisissä kohtaamisissa.
- Nuorelle häntä myönteisesti tai kielteisesti tunnustava jälkihuollon työntekijä edustaa yhteiskuntaa > suhteen henkilökohtaisuutta ja yksittäisen työntekijän tai kohtaamisen merkitystä ei tule väheksyä.
- Jälkihuolto vain osa nuoren elämän kokonaisuutta > jälkihuollon tuki ei voi ratkaista kaikkia nuoren elämän osa-alueita; tuen oltava monialaista, kokonaisvaltaista ja rinnallakulkevaa.

TOTEUTUKSET JA TULOKSET

Perhehoidon näkökulmasta keskeistä:

- Tyypillisesti sijaisvanhemmat huolehtivat monista nuoren arjen asioista, vaikka nuori olisi muuttanut jo omaan asuntoonsa.
- Nuoren ja sijaisvanhempien suhteen ylläpitäminen on tärkeää niin nuorille kuin perhehoitajille. Sijaiskoti ihmissuhteineen on tärkeä voimavara nuoren verkostossa myös jälkihuollon aikana. Sen huomioiminen ja tukeminen nuoren jälkihuoltoa suunniteltaessa on tärkeää.
- Tärkeää on myös nuorta osallistava, yhteistyössä tehtävä jälkihuollon suunnittelu sekä sijaisvanhempien roolin ja tehtävien selkeyttäminen osana nuoren jälkihuoltoa.

TOTEUTUKSET JA TULOKSET

Ammattilaisten ja tukihenkilöiden näkökulmasta keskeistä:

- Jälkihuollon organisatoristen ja käytännöllisten haasteiden eläminen todeksi arkityössä > mm. nuoria eriarvoistavat käytännöt, asiakassuhteiden jatkuvuuden ja ihmissuhteiden pysyvyyden haasteet sekä asiakasnuorten heterogeenisyyteen liittyvät haasteet ja niiden tuottamat ongelmat nuorten tavoittamisessa.
- Toimiminen palvelujärjestelmän rakenteellisilla rajapinnoilla mm. sijaishuollon ja aikuissosiaalityön sekä sosiaalityön ja koulutuksen, terveydenhuollon sekä työ- ja elinkeinosektorin välimaastossa.
- Pyrkimys toteuttaa nuorta tunnustavaa jälkihuoltotyötä suhdeperustaisesti, toimimalla asianajajana palveluverkostossa ja tavoittelemalla yhdenvertaisuutta asuinkunnasta tai taustasta riippumatta. Tärkeää on rakentaa nuoreen henkilökohtainen suhde ja tunnustaa nuori yksilönä.

TOTEUTUKSET JA TULOKSET

Ammattilaisten ja tukihenkilöiden näkökulmasta keskeistä (jatkuu):

- Ammatilaiset käyttävät työssään omaehtoista harkintaa ja tekevät yksittäisiä poikkeuksia nuoren etu pääasiallisena harkintaperusteenaan > työssä ilmenevä mahdollisuus, toisaalta riski vahvistaa nuorten eriarvoista kohtelua
- Tärkeää arjessa ovat nuoret myönteisesti tunnistavat ja tunnustavat pienet teot ja yhteydet, joiden arvoa on vaikea mitata ja vaikuttavuutta todentaa.
- Työntekijät tarvitsevat ja ansaitsevat tunnustusta vaativalle työlleen, johon kuuluvat jatkuvat tunnustuskamppailut suhteessa asiakasnuoriin, ammatillisiin toimijoihin sekä yhteiskunnalliseen palvelujärjestelmään ja omaan asemaan sen osana.

POLITIIKKASUOSITUKSET

1. Pysyvien, luottamuksellisten ihmissuhteiden varmistaminen siirtymätilanteessa

Nuorten ja ammattilaisten kokemukset palvelujen toimivuudesta ja onnistumisesta kiinnittyvät ihmissuhteisiin ja niiden sisältämään vuorovaikutukseen. Tutkimus korostaa sosiaalisten suhteiden pysyvyyden ja luottamuksellisuuden merkitystä nuoren siirtyessä sijaishuollosta jälkihuoltoon ja itsenäisempään elämään. Pysyvä ja tukeva ihmissuhde voi löytyä nuoren läheisverkostosta, mutta myös institutionaalisilla kontakteilla on suuri merkitys. Nuoren luottamus yhteiskuntaan rakentuu mikrotason vuorovaikutuksessa ammatillisiin toimijoihin. Hyvä luottamussuhde edellyttää, että ammattilaisella on riittävästi aikaa nuorelle ja hän tuntee nuoren henkilökohtaisesti.

- **Pysyvien ihmissuhteiden merkitys tulisi huomioida palvelurakenteessa siten, ettei nuoren siirtyminen sijaishuollosta jälkihuoltoon aiheuta ammatillisten ja muiden nuorta tukevien ihmissuhteiden katkeamista. Luottamuksellisen ihmissuhteen rakentumiseksi ja ylläpitämiseksi on tarpeen varmistaa ammattilaisten aikaresurssit kutakin nuorta kohden.**

2. Yksilöllisten tarpeiden huomioiminen

Nuorten tilanteet ja kokemukset niistä ovat yksilöllisiä ja keskenään erilaisia. Aikuistumiseen tyypillisesti liitetyt piirteet (opiskelu ja valmistuminen, itsenäinen asuminen, vakiintunut työelämä, parisuhde ja perhe) saavutetaan eri aikoina ja eri tahtiin. Aikuistuminen voi viivästyä ja keskeytyä nuoreen liittyvistä mutta myös hänestä riippumattomista yhteisöllisistä ja yhteiskunnallisista syistä. Palvelun tarve ei yleensä ole suoraan yhteydessä nuoren ikään; nuoret ovat yksilöitä niin palvelutarpeen, palvelujen sisällön kuin niiden hyödyntämisen ajoittumisen suhteen. Kyvyt ja mahdollisuudet ottaa vastaan palveluja vaihtelevat suuresti. Lisäksi nykyinen lainsäädäntö ja palvelujärjestelmä tunnistaa heikosti, että jälkihuolto eli sijoituksen jälkeiset vuodet eivät ole erillinen, selkeärajainen elämänvaihe, vaan osa syklistä jatkumoa nuoren elämänsä aikana.

- **Lainsäädännön ja palvelujärjestelmän tulisi mahdollistaa tarpeen mukainen yksilöllinen vaihtelu palvelujen vastaanottamisessa sekä niiden ajoittumisen että sisältöjen näkökulmasta. Siirtymä sijaishuollosta jälkihuoltoon olisi ymmärrettävä pitkäkestoisena elämänvaiheena, joka alkaa jo vuosia ennen täysi-ikäistymistä ja jatkuu yksilöllisen määrittämättömästi.**

3. Pitkäkestoinen, monialainen aikuistumisen tukeminen

Sijoituksen jälkeisessä elämässä oikeus jälkihuoltoon nivoutuu nuoren muihin elämänalueisiin. Tarvitaan kiinteää vuoropuhelua yleisten sosiaalipalvelujen ja erityisen tuen välillä. Monialaisen tuen kohdalla on tärkeää huomata, että rinnalla kulkeva yksilöllinen tuki ja aikuissuhteen pysyvyys suojaavat ja tukevat nuorta pirstaloituneessa palvelujärjestelmässä.

- **Tutkimustulokset puoltavat monialaisen aikuistumisen tuen järjestelmän kehittämistä. Monialaisen tuen konkretisointi huomioiden eri hallinnonalojen ja toimijoiden vastuut ja yhteistyön käytännöt on ensiarvoista. Lisäksi on tärkeää varmistaa, että jokaisella jälkihuoltoon oikeutetulla nuorella on sitoutunut, arjessa rinnalla kulkeva tukihenkilö, joka voi olla esimerkiksi läheinen, vapaaehtoinen tai ammatillinen tukihenkilö tai ammattilainen.**

4. Yhdenvertaisuus ja oikeudenmukaisuus

Siirtymät ja muutostilanteet ovat yleisesti riski nuoren ihmisen hyvinvoinnille. Sijaishuollosta itsenäistyvät ja jälkihuollon päättävät nuoret kokevat muita useammin monia muutoksia samanaikaisesti, kuten esimerkiksi asuinpaikan, työ- tai opiskelupaikan, palvelukontaktien ja ihmissuhteiden vaihtuminen. Lisäksi he kohtaavat lukuisia muita, taustaansa liittyviä riskitekijöitä. Tämä on tarpeen huomioida tavoiteltaessa yhdenvertaisuutta jälkihuoltoon oikeutettujen ja muiden nuorten välillä.

- **Sijaishuoltotaustaiset nuoret ovat oikeutettuja saamaan yhteiskunnalta erityistä tukea.**

Huomionarvioista on myös jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten keskinäinen yhdenvertaisuus. Aikuistuvien nuorten jälkihuoltopalvelut eivät ole valtakunnallisesti yhdenmukaisia hallinnollisesti eivätkä sisällöllisesti käytännön toteutuksen tasolla. Tämä asettaa jälkihuoltoon oikeutetut nuoret keskenään eriarvoiseen asemaan.

- **Jälkihuoltopalvelujen järjestämisestä hyvinvointialueilla ja niiden käytännön toteuttamisesta olisi hyvä säätää tarkemmin huomioiden erityisesti palveluiden monialaisuus, ihmissuhteiden jatkuvuus sekä rinnalla kulkeva tuki.**

Lisätietoa:

<https://www.tuni.fi/fi/tutkimus/hyvaa-jalkea-jalkihuolto-siirtymana-ja-aikuistumisen-tukena-uudistuvassa>

<https://projects.tuni.fi/hyvaajalkea>